

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК
МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ФІЛОСОФІЯ, КУЛЬТУРОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Засновано у 2011 р.

ВИПУСК 30

КИЇВ
2025

УДК 3(05)

Вісник Маріупольського державного університету

Серія: Філософія, культурологія, соціологія

Збірник наукових праць

Видається двічі на рік

Заснований у 2011 р.

Видання включено до міжнародної наукометричної бази

Index Copernicus International» (Польща)

Затверджено до друку Вченою радою МДУ № 6 від 26.12.2025

Вісник МДУ. Серія: Філософія. Культурологія. Соціологія включено до Переліку наукових фахових видань України з галузі науки – культурологія (наказ МОН України № 735 від 29.06.2021 р.) з присвоєнням категорії «Б».

Редакційна колегія серії:

Відповідальний редактор – д. культурології, проф. Ю. С. Сабадаш

Заступник відповідального редактора (Культурологія) – доц., засл. прац. культ. України Ю. М. Нікольченко

Заступник відповідального редактора (Соціологія) – д. соц. н., проф. Н. І. Глебова

Відповідальний секретар – ЗВО ступеня д. філос. за спец. 034 Культурологія Є. С. Горб

Редактор англійських текстів – старший викладач, доц. О. О. Моргунова

Члени редакційної колегії: д. габілітований з мистецтв., проф. В. Ю. Делюга (Чехія), д. філос. з перекладозн. та усн. перекл., доцент В. Велідек (Чехія), д. культурології, проф. П. Е. Герчанівська, д. соц. н., проф. Н. І. Глебова, д. культурології, проф. О. М. Гончарова, д. культурології, доц. С. І. Дичковський, д. культурології, доц. Н. А. Жукова (Республіка Польща), к. соц. н., доц. О. С. Зубченко, д. культурології, проф. К. В. Кислюк, д. культурології, доц. О. С. Колесник, д. мистецтв., доц. А. І. Кравченко, д. культурології, проф. О. В. Кравченко, к. соц. н., доц. В. В. Кузьмін, д. філос. н., проф. В. А. Личковах, д. соц. н., проф. І. С. Нечитайло, д. культурології, проф. О. В. Овчарук, д. інженерн. н. Й. Новицька (Польща), д. філос. з соціол., проф. М. Пенденца (Італія), к. культурології, доц. С. А. Панченко, д. культурології, проф. І. В. Петрова, к. культурології, доц. Л. О. Поліщук, д. філос. н. проф. О. П. Поліщук, д. філос. н., проф. Р. Сапенько (Республіка Польща), к. держ. упр., доц. І. М. Сікорська, д. культуролог., проф. О. О. Смолік, д. культурології, проф. О. А. Степанова, к. соц. н., доц. А. Г. Стадник, доктор габілітований з бібліолог. та інформатолог., проф. П. Тафіловський (Польща), к. філос. н., доц. А. М. Тормахова, д. соц. н., проф. М. В. Туленков, д. філос. н., к. соц. н., проф. О. В. Ходус, д. соц. н., проф. В. М. Щербина, д. філос. н., доц. С. В. Янковський.

Засновник Маріупольський державний університет

02000, м. Київ, вулиця Преображенська, 6

тел: +380-50-016-72-17 e-mail:

visnykculturology@mdu.in.ua

Web-page: www.visnyk-culturology.mdu.in.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації.

(Серія КВ №17804-бб54Р від 24.05.2011)

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК №4930 від 07.07.2015

© МДУ, 2025

ЗМІСТ

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Афоніна О. С. ФОЛЬКЛОРНІ І ДЖАЗОВІ ПРАКТИКИ У СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ	7
Бундак О. А. БІОБІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАУКОВОГО ДОРОБКУ Г. В. БОНДАРЕНКА	14
Вежневцев І. Л. МОДЕЛЬ «КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ» ФРАНЦІЇ ЧАСІВ ЛЮДОВІКА XIV	28
Вершина В. А., Михайлюк О. В. ЛЮДИНА ЯК КУЛЬТУРНИЙ АРТЕФАКТ	36
Виткалов С., Таборовець А. ІНСТИТУЦІЙНІ Й ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ПІДТРИМКИ СВЯТКОВО- ОБРЯДОВОЇ ТРАДИЦІЇ ПОЛІССЯ В ІСТОРИЧНІЙ ДИНАМІЦІ УКРАЇНИ	46
Воронова В. В. МІЖКУЛЬТУРНІ МОДЕЛІ ЩАСТЯ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ	56
Грабовська І. М., Гулейкова І. О., Тально Т. М. ЖУРНАЛ «СУЧАСНІСТЬ» У КУЛЬТУРНОМУ ЛАНДШАФТІ УКРАЇНИ	71
Deluga Waldemar Józef THE ART IN CENTRAL EUROPE BETWEEN LATIN AND BYZANTINE TRADITIONS	82
Дем'янюк О. Й., Конон Н. Г. ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА ЯК ГРОМАДСЬКИЙ ПРОСТІР, ЦЕНТР ПІДТРИМКИ, НАВЧАННЯ, СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ (ПУБЛІЧНА БІБЛІОТЕКА ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ)	95
Колесник О. С., Каранда М. В., Яковенко В. М. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ	107
Кравченко О. В. КУЛЬТУРОЛОГІЯ В УКРАЇНІ: ПРОФЕСІЯ NON GRATA	117
Лись Д. А. МАНІПУЛЯЦІЯ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ В КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРАКТИКАХ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ	133
Сабадаш Ю. С., Нікольченко Ю. М. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС У МОНОГРАФІЇ «ДУБНО ТА ЙОГО ОКОЛУ В Х–ХV СТОЛІТТЯХ. ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ТОПОГРАФІЇ МІКРОРЕГІОНУ»	143
Садовенко С. М. УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР У ПОЛЬСЬКОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ ЯК СКЛАДОВА ТРАНСКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ	153
Стьопін М. Г. ТВІНІНГ-ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ АКАДЕМІЧНОЇ СОЛІДАРНОСТІ ТА МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ: ДОСВІД СПІВПРАЦІ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ТА УНІВЕРСИТЕТУ ХАЛЛА	166
Хроненко О. О.	

КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ПРОСТОРІ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ МІСТ У ВИГНАННІ	173
Штаталович О. М., Штаталович І. В.	
АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНІКИ У КОНТЕКСТІ ВІЗУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ: ВІД КРИТИЧНОЇ ТЕОРІЇ ДО ЦИФРОВОЇ ПРАКТИКИ.....	183
Шевцов С. В.	
ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ КУЛЬТУРОЛОГІВ: ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ.....	192

МОЛОДА НАУКА

Horb Y.	
UNDERSTANDING BRÜCKNER: <i>SLAVS AND WAR</i> FROM A 21ST CENTURY PERSPECTIVE.....	202
Дудніков С. П.	
СЕМІОТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ЯК МЕХАНІЗМ КОНСТРУЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА-ДИСКУРСАХ.....	210
Забродска М. А.	
ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОЗИЦІЙНО-ВИСТАВКОВОГО ПРОСТОРУ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН.....	223
Матюшин І. В.	
ГІБРИДНА ДРАМАТУРГІЯ У П'ЄСІ ЛЮДМИЛИ СТАРИЦЬКОЇ-ЧЕРНЯХІВСЬКОЇ «МУКИ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА».....	233
Павловська С. Я.	
ХУДОЖНЯ АРТИКУЛЯЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ТРАВМИ ЧЕРЕЗ ТІЛО В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ 2022–2025 РОКІВ.....	242
Прадєдович Д. В.	
РЕФЛЕКСІЯ «УКРАЇНСЬКОГО АВАНГАРДУ» У СУЧАСНИХ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ ПРАКТИКАХ.....	258
Turkalo R.	
THE CONTRIBUTION OF THE “DUKAT” ART FOUNDATION IN THE PROMOTION UNOFFICIAL UKRAINIAN ART OF THE LATE 20TH CENTURY...267	
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	277
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ СТАТЕЙ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ В ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ.....	283
КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ.....	291

CONTENTS

CULTURAL STUDIES

Afonina O. FOLKLORE AND JAZZ PRACTICES IN CONTEMPORARY CULTURAL DISCOURSE.....	7
Bundak O. BIOBIBLIOGRAPHIC INDEXES AS A REFLECTION OF THE SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF G. V. BONDARENKO	14
Vezhnevets I. THE MODEL OF «CULTURAL DIPLOMACY» IN FRANCE DURING THE REIGN OF LOUIS XIV	28
Vershyna V., Mykhailiuk O. THE HUMAN AS A CULTURAL ARTIFACT	36
Vytkaľov S., Taborovets A. INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL MODELS OF SUPPORTING THE HOLIDAY-RITUAL TRADITION OF POLISSIA	46
Voronova V. INTERCULTURAL MODELS OF HAPPINESS: A COMPARATIVE ANALYSIS	56
Grabovska I., Huleikova I., Talko T. MAGAZINE “SUCHASNISt” IN THE CULTURAL LANDSCAPE OF UKRAINE	71
Deluga Waldemar Józef THE ART IN CENTRAL EUROPE BETWEEN LATIN AND BYZANTINE TRADITIONS	82
Demianiuk O., Konon N. THE PUBLIC LIBRARY AS A COMMUNITY HUB FOR SUPPORT, EDUCATION, AND SOCIAL INCLUSION (PUBLIC LIBRARY OF THE LUTSK MUNICIPAL TERRITORIAL COMMUNITY)	95
Kolesnyk O., Karanda M., Yakovenko V. CONTEMPORARY UKRAINIAN POETRY AS AN INSTRUMENT OF THE CULTURAL REFLECTION	107
Kravchenko O. CULTURAL STUDIES IN UKRAINE: A PROFESSION NON GRATA	117
Lys D. MANIPULATION OF PUBLIC CONSCIOUSNESS IN THE COMMUNICATION PRACTICES OF DIGITAL CULTURE	133
Sabadash J., Nikolchenko J. HISTORICAL AND CULTURAL DISCUSSION IN THE MONOGRAPH “DUBNO AND ITS DISTRICT IN THE X–XVIII H CENTURIES. RESEARCH OF THE HISTORICAL TOPOGRAPHY OF THE MICROREGION”	143
Sadovenko S. UKRAINIAN THEATRE IN THE POLISH SOCIO-CULTURAL SPACE OF THE FIRST QUARTER OF THE 21ST CENTURY AS A COMPONENT OF TRANSCULTURAL DIALOGUE.....	153
Styopin M. TWINNING PARTNERSHIP AS A TOOL FOR ACADEMIC SOLIDARITY AND INTERCULTURAL DIALOGUE: THE EXPERIENCE OF COOPERATION BETWEEN MARIUPOL STATE UNIVERSITY AND THE UNIVERSITY OF HALL	166

Khronenko O.

IDENTITY IN EXILE: CULTURAL PRACTICES AND CHALLENGES FOR UKRAINIAN COMMUNITIES FROM OCCUPIED CITIES173

Shatalovych O., Shatalovych I.

ART THERAPEUTIC TECHNIQUES IN THE CONTEXT OF VISUAL CULTURE: FROM CRITICAL THEORY TO DIGITAL PRACTICE183

Shevtsov S.

PHILOSOPHY OF CULTURE AS A PART OF PREPAIRING OF CULTURAL SCIENTISTS: FEATURES OF METHODOLOGICAL APPROACHES192

YOUNG SCIENCE

Horb Y.

UNDERSTANDING BRÜCKNER: *SLAVS AND WAR* FROM A 21ST CENTURY PERSPECTIVE.....202

Dudnikov S.

SEMIOTIC STRATEGIES AS A MECHANISM FOR CONSTRUCTING NATIONAL IDENTITY IN UKRAINIAN MEDIA DISCOURSES210

Zabrodska M.

THE INFLUENCE OF THE TRANSFORMATIONS OF THE UKRAINIAN EXHIBITION AND EXHIBITION SPACE ON THE FORMATION OF NATIONAL AND CULTURAL IDENTITY: THE CURRENT STATE223

Matiushyn I.

HYBRID DRAMATURGY IN LYUDMYLA STARYTSKA-CHERNYAKHIVSKA'S PLAY «THE TORMENT OF THE UKRAINIAN WORD».....233

Pavlovska S.

ARTISTIC ARTICULATION OF COLLECTIVE TRAUMA THROUGH THE BODY IN UKRAINIAN ART 2022–2025.....242

Pradiedovych D.

THE REFLECTION OF THE «UKRAINIAN AVANT-GARDE» IN CONTEMPORARY NATIONAL CULTURAL AND ARTISTIC PRACTICES258

Turkalo R.

THE CONTRIBUTION OF THE “DUKAT” ART FOUNDATION IN THE PROMOTION UNOFFICIAL UKRAINIAN ART OF THE LATE 20TH CENTURY267

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS.....277

REQUIREMENTS FOR THE SCIENTIFIC PAPERS FOR PUBLICATION IN THE COLLECTION OF RESEARCH PAPERS.....283

BOOK SHELF.....291

С. Виткалов,
А. Таборовець

ІНСТИТУЦІЙНІ Й ОРГАНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ ПІДТРИМКИ СВЯТКОВО-ОБРЯДОВОЇ ТРАДИЦІЇ ПОЛІССЯ В ІСТОРИЧНІЙ ДИНАМІЦІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню еволюції інституційних та організаційних моделей підтримки святково-обрядової традиції Полісся в історичній динаміці України. Виявлено розвиток механізмів збереження поліської обрядовості. Розглянуто первинну модель підтримки через громаду та церковні парафії, що забезпечували автентичність обрядових практик через міжпоколінну передачу та релігійну легітимацію народних звичаїв. Досліджено етнографічний період, коли наукове документування та фольклористичні експедиції стали формою опосередкованої підтримки через введення традицій до наукового обігу. Проаналізовано суперечливу модель радянського періоду, що поєднувала ідеологічні обмеження з державним патронажем фольклорних практик крізь призму мережі установ культури та професійних колективів. Визначено роль академічного сектору у систематичному документуванні традицій та створенні наукової бази для охорони спадщини. Встановлено, що період державної незалежності характеризується формуванням багаторівневої системи інституційної підтримки через міжнародні конвенції, національні переліки, проектне фінансування культурних фондів, цифровізацію та інтеграцію у культурний туризм. Доведено, що сучасна модель поєднує державну підтримку, міжінституційну координацію та економічні стимули для громад, що створює комплексну систему збереження живої традиції відповідно до міжнародних стандартів охорони нематеріальної культурної спадщини.

Ключові слова: інституційні моделі, організаційні форми, святково-обрядова традиція, Полісся, нематеріальна культурна спадщина.

DOI 10.34079/2518-1343-2025-16-30-46-55

Постановка проблеми. Полісся, як етнокультурний регіон України, вирізняється унікальною святково-обрядовою традицією, що зберегла архаїчні риси та дохристиянські елементи до сьогодення. Розвиток механізмів підтримки поліської обрядовості від традиційних громадських практик до сучасних інституційних форм охорони нематеріальної культурної спадщини відображає загальні тенденції еволюції соціокультурного менеджменту в Україні. Протягом століть святково-обрядовий комплекс Полісся підтримувався різними соціальними інститутами, організаційними структурами та управлінськими моделями, кожна з яких відповідала специфічним історичним умовам та культурним викликам свого часу. Календарні свята та родинні обряди, що формують основу поліської традиції, потребували постійної підтримки для забезпечення культурної наступності та збереження регіональної ідентичності. Сьогодні інституційні механізми підтримки святково-обрядової практики Полісся демонструють складну систему спеціалізованих державних установ, науково-дослідних інституцій та міжнародних організацій з охорони культурної спадщини. Аналіз історичної динаміки організаційних моделей підтримки поліської обрядовості набуває особливої актуальності в контексті формування сучасної системи менеджменту нематеріальної

культурної спадщини та необхідності вироблення ефективних стратегій збереження автентичних культурних практик в умовах глобалізації та уніфікації культурного простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх десятиліть у вітчизняному науковому дискурсі питанням етнографічного вивчення Полісся займалися численні українські науковці. Базу емпіричних даних становлять колективні томи експедицій «Полісся України» під науковою редакцією С. Павлюка, які зафіксували календарні практики, локальні варіанти й контексти побутування обрядів, а також увели їх у науковий обіг. На цьому корпусі вибудовано тематичні студії про структуру календарної обрядовості, її семіотику, регіональні відмінності та зв'язок із повсякденністю, зокрема у працях Н. Руденко, І. Несен, Л. Шевчук, О. Герасимчук, Л. Васильєвої. Огляд інноваційних інструментів охорони і популяризації нематеріальної культурної спадщини подано у міждисциплінарних працях А. Гаврилюк, Х. Плещан, В. Антоненко, що узагальнюють практики документування, цифрових платформ і залучення громад.

Серед сучасних авторів слід згадати В. Литовченко (Литовченко), зміст розвідки якої спрямовується на виявлення архаїчних традицій (бортництва) у сучасному вимірі, І. Рачковську (Рачковська, 2024), матеріали статті якої виявляють специфіку прадавнього обряду Водіння Куста, згадки про який є у Слові о полку Ігоревім. Чималий пласт інформації з окресленого напрямку концентрується й в дослідженнях, опублікованих частково і українськими науковцями в іноземних виданнях (Kmetiuk and Toloshniak, 2025; Semeniuk and Danyliuk-Tereshchuk, 2023), які подають опертивний матеріал про низку явищ регіональної сфери культури і посилання на які подано в основному тексті. Для порівняльної характеристики можна згадати й розвідку М. Шпаковської та С. Виткалова (Шпаковська та Виткалов, 2024), у змісті якої прослідковується ідея активного розвитку креативних індустрій для стимулювання народної культурної практики. У цьому ж ряду можна згадати й розвідку одного з авторів цієї статті, спрямовану на виявлення нових аспектів роботи з вимушено переміщеними особами.

Таким чином, наукова думка в окресленому аспекті зосереджена на документуванні та типологізації поліської обрядовості, інструментах охорони і цифровізації, а також на економіко- культурних механізмах залучення громад. Водночас недостатньо вивченим лишається питання інституційних і організаційних моделей підтримки святково обрядової традиції Полісся у тривалій історичній динаміці України, їхньої порівняльної результативності та стійкості в умовах децентралізації, цифрової трансформації і воєнних викликів. Наявність окресленої прогалини зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – систематизувати та виявити еволюцію інституційних і організаційних моделей підтримки святково-обрядової традиції Полісся в історичній динаміці України.

Виклад основного матеріалу. Первинною організаційною моделлю підтримки святково-обрядової традиції Полісся виступала сама громада, що функціонувала як самодостатня соціальна структура збереження та передачі культурної інформації. У традиційному поліському суспільстві святково-обрядовий цикл підтримувався звичним устроєм життя селян. Календарні свята відзначали важливі моменти аграрного календаря та позначали ритми природних циклів. Обряди (водіння Куста на Зелені Свята, Коляди та Щедрого вечора взимку, Русалій та купальських дійств влітку) формували цілісну систему традиційної культури (Праукраїнські обряди зелених свят). Культурні практики, послідовно регулювали соціальні відносини та забезпечувала культурну наступність. Передача знання про порядок проведення обрядів здійснювалася через неписані норми та механізми міжпоколінної трансляції в межах родини та

сільської общини. Громада виступала одночасно носієм, хранителем та організатором обрядових практик, забезпечуючи їх автентичність через безпосередню участь усіх членів спільноти в святковому дійстві. Відсутність формалізованих інституційних структур компенсувалася міцністю соціальних зв'язків та високою мірою інтеграції обрядових практик у повсякденне життя громади, що створювало природне середовище для збереження традиції.

Церква як релігійний інститут відігравала важливу роль у підтримці поліської обрядовості через механізми адаптації язичницьких ритуалів до християнських свят та інтеграції народних звичаїв у церковний календар. Поліські громади поєднували дохристиянські дійства з відвідуванням храму, що виявлялося у практиці освячення зілля після обряду водіння Куста на Трійцю та несення його на могили предків (Нематеріальна культурна спадщина Рівненщини). Православна церква демонструвала лояльне ставлення до локальних звичаїв за умови їх неконфліктності з християнськими канонами, що дозволяло зберігати синкретичний характер поліської обрядовості (Ципишев, 2020). Церковні парафії виступали організаційними осередками, що структурували календарний цикл свят та забезпечували легітимацію народних практик через релігійну санкцію (Крикун, 2016). Духовенство, будучи інтегрованим у життя сільської громади, сприяло збереженню обрядових традицій через участь у святкових дійствах та толерантне ставлення до народних вірувань. Наявний синтез християнських та язичницьких елементів у поліській обрядовості дає підстави авторам стверджувати про певну гнучкість церкви як інституту культурної підтримки, здатного адаптуватися до регіональних особливостей традиційної культури та забезпечувати її тривалість через інкорпорацію у релігійну практику.

Інституційна підтримка поліської обрядовості набула якісно нового характеру з другої половини XIX століття через залучення етнографів та фольклористів до процесів документування та наукового осмислення народних традицій. У 1853-1880-х роках, як відомо, під керівництвом П. Чубинського проводилися масштабні етнографічні експедиції, що охопили поліські території, учасники яких здійснили систематичну фіксацію народних пісень, звичаїв та обрядів. Дослідники вводили елементи традиційної культури до наукового обігу, що дозволило зафіксувати архаїчні практики та підкреслити їхню цінність для становлення української нації (Макарчук, 2012). Діяльність уродженців Волинського Полісся, зокрема Лесі Українки та Олени Пчілки, сприяла популяризації поліської обрядовості через літературні твори та фольклорні записи поліських пісень і легенд (Semeniuk and Danyliuk-Tereshchuk, 2023). У міжвоєнний період робота продовжилася по обидва боки державного кордону. У радянській Україні етнографічні комісії збирали матеріали про побут поліщуків, а в складі Польщі діяльність розгортали українські культурно-просвітницькі товариства (Дмитренко, 2005). Хоча державної політики підтримки традицій у той період не існувало, увага науковців та краєзнавців слугувала опосередкованою формою підтримки через документування та популяризацію святково-обрядових практик регіону, що заклало підґрунтя для майбутнього інституційного визнання поліської спадщини.

Радянський період характеризувався суперечливою моделлю інституційної підтримки поліської обрядовості, що поєднувала ідеологічні обмеження з державним патронажем фольклорних практик у контрольованих формах. Комуністична влада намагалася викоринити релігійно забарвлені народні звичаї як пережитки минулого, що призвело до переходу багатьох традиційних обрядів Полісся у напівпідпільне побутування або їх трансформації відповідно до ідеологічних вимог (Праукраїнські обряди зелених свят). Водночас радянська культурна політика активно використовувала фольклор в ідеологічно прийнятній формі через створення мережі будинків культури, при

яких діяли гуртки художньої самодіяльності та фольклорні ансамблі. Держава підтримувала адаптовані версії народних обрядів у вигляді сценічних постановок та фестивалів, що дозволяло зберігати елементи поліської традиції в модифікованому форматі. Заснування у 1958 році Поліського державного ансамблю пісні та танцю Льонук у Житомирі стало знаковою подією у формуванні інституційної моделі підтримки поліської культури на професійному рівні. Ансамбль виконував функцію хранителя традицій через включення до репертуару старовинних поліських пісень, фольклорних танців та обрядових дійств у художній обробці, що забезпечувало їх збереження та популяризацію протягом понад шести десятиліть діяльності (Kmetiuk and Toloshniak, 2025). Інституційна підтримка святково-обрядової практики через мережу клубів та ансамблів дозволила зберегти чимало елементів поліської обрядовості, хоча й в адаптованій формі, придатній для сценічного втілення та ідеологічного контролю.

Слід також відзначити і роль академічної спільноти у збереженні поліської спадщини через організацію етнографічних експедицій та наукове документування традицій у період від 1953 до 1980-х років. Після аварії на Чорнобильській атомній електростанції у 1986 році постало термінове завдання задокументувати культуру виселених поліських сіл, що призвело до створення при Національній академії наук України Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф. Фахівці центру у співпраці з Львівським університетом здійснили масштабне дослідження традицій Полісся, зібравши унікальний польовий матеріал про календарні звичаї поліщуків, включно з експедицією у Ріпкинський район на Чернігівщині у 2017 р. (Halaichuk and Tsypyshev, 2019). На основі зібраних даних науковці уклали реєстри народного календаря, описували обряди та звичаї з акцентуванням на світоглядних аспектах свят, що формувало наукову базу для подальшої охорони нематеріальної культурної спадщини. Результати досліджень публікувалися в окремих збірниках, зокрема «Київське Полісся 1997 року» та «Овруччина 1999 року», що слугувало формою підтримки через наукове осмислення та популяризацію поліської обрядової культури. Діяльність академічного сектору забезпечила систематизацію знань про поліську традицію та створила документальну основу для її офіційного визнання як цінного елементу національної спадщини на наступних етапах культурної політики.

Період державної незалежності України від 1991 року ознаменувався формуванням якісно нової інституційної моделі підтримки святково-обрядових практик Полісся, яка здійснювалась відповідно до міжнародних стандартів охорони нематеріальної культурної спадщини та державної культурної політики. Приєднання України до Конвенції ЮНЕСКО 2003 року про охорону нематеріальної культурної спадщини через ратифікацію у 2008 році зобов'язало державу інвентаризувати та охороняти традиційні елементи культури, що створило правову основу для інституційної підтримки поліських обрядів (Про приєднання України до Конвенції). У 2018 році традицію обряду водіння Куста в с. Сварицевичі Рівненської області офіційно включено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України згідно з наказом Міністерства культури України № 995 від 16 листопада 2018 року, що закріпило державну охорону давнього поліського ритуалу (Про затвердження Національного переліку). Місцева громада Сварицевичів започаткувала власну ініціативу щорічного проведення фестивалю на честь свята Куста з метою відродження та збереження багатовікової спадщини Полісся, народного музикування, традицій, звичаїв та обрядів (Традиція обряду). Внесення обряду до Національного переліку означало надання йому охоронного статусу, забезпечення підтримки через документацію та створення можливостей для подальшого просування до Репрезентативного списку.

Інноваційні організаційні моделі підтримки поліської традиції репрезентовані масштабними міжрегіональними проектами, що поєднують наукові, музейні, освітні та державні інституції в єдину мережу співпраці. У 2020 році стартував проект «Бортництво Полісся: архаїчна традиція в сучасному вимірі» за підтримки Українського культурного фонду, ініціатором якого виступив Вишгородський історико-культурний заповідник. Проект об'єднав науковців різних галузей, включно з етнологією, історією та біологією, та залучив ресурси кількох областей для підтримки давнього поліського ремесла сучасними методами. У рамках ініціативи створено віртуальний музей бортництва як інтерактивний вебсайт, де зібрано оцифровані експонати з музеїв Київщини, Житомирщини та Рівненщини, розміщено тривимірні моделі бортьових дерев, фото та відеоматеріали, методичні розробки (Литовченко). На думку авторів, проект слугує вдалим прикладом організаційної моделі підтримки нематеріальної спадщини через цифрові технології, міжінституційну координацію та проектне фінансування від державного культурного фонду. Згадана модель відрізняється від традиційних форм державного патронажу та створює можливості для масштабної популяризації регіональних традицій.

Окремої уваги заслуговують і регіональні (обласні) центри народної творчості. Вони функціонують як основні організаційні структури підтримки поліської обрядової практики на місцевому рівні через інтеграцію елементів традиції у культурно-мистецькі проекти та освітні програми. Рівненський обласний центр народної творчості організовує експедиції, майстер-класи та конкурси фольклорних колективів, що допомагає виявляти та підтримувати носіїв традицій, співочі гурти, майстрів та знавців обрядів (Рівненський обласний центр). Громадські організації у співпраці з центром народної творчості проводили кулінарно-етнографічні експедиції у поліські села, документуючи традиційну кухню, зокрема страви мацик, обряд водіння Куста та вшанування старезних дерев. Популяризація результатів через засоби масової інформації та інтернет-платформи перетворює локальні звичаї на туристичні атракції регіону, стимулюючи громади підтримувати автентичні практики. Діяльність обласних центрів народної творчості забезпечує методичну підтримку закладам культури та розвиток аматорського мистецтва, фактично з'єднуючи національний та локальний рівні управління культурною сферою через координацію зусиль різних стейкхолдерів у збереженні та популяризації поліської спадщини.

Національні форуми та конференції виступають платформами координації зусиль державних та недержавних установ, громад та носіїв традицій для охорони поліських елементів нематеріальної культурної спадщини на різних рівнях управління. Такими заходами формується спільне бачення стратегії підтримки від документації та популяризації до офіційного визнання і передачі молодому поколінню через освіту та культурний туризм, що демонструє еволюцію від фрагментарних ініціатив до системної політики охорони нематеріальної спадщини Полісся. Слід також зауважити, що інноваційним механізмом підтримки поліської святково-обрядової традиції став культурний («зелений») туризм через інтеграцію автентичних практик у туристичні маршрути та створення економічних стимулів для громад. Нематеріальна культурна спадщина формує унікальну ідентичність регіону та приваблює відвідувачів через автентичні практики, традиції та обряди, що створює матеріальну базу для збереження живої традиції. На Рівненщині, до прикладу, традиція виготовлення мацика, як локального м'ясного продукту за старовинними рецептами, є гастрономічною візитівкою краю та способом збереження сімейних кулінарних практик. Використання традиції у розвитку гастрономічного туризму дозволяє поєднувати економічний ефект із популяризацією місцевої культурної спадщини, де автентичність процесу виготовлення

забезпечує культурну цінність та відрізняє місцеву гастрономію від масових продуктів харчової індустрії (Глушкова і Царук, 2017).

Уже згаданий обряд водіння Куста, що має дохристиянське коріння та пов'язаний з весняно-літнім календарним циклом, виступає прикладом ритуалу, що відображає гармонію людини й природи (Глушкова і Царук, 2017). Його включення у туристичні маршрути створює можливості для культурного («зеленого») туризму та етнографічних досліджень, сприяючи підвищенню інтересу до Рівненщини серед вітчизняних та іноземних відвідувачів, що демонструє нову модель підтримки традиції через її економічну капіталізацію без втрати автентичності і культурної цінності.

Поступовий розвиток інституційних і організаційних моделей підтримки святково-обрядової традиції Полісся в історичній динаміці України може бути систематизований через періодизацію. На думку авторів, доречним тут було б відобразити зміну домінуючих форм організації, джерел фінансування та механізмів управління культурними процесами. Традиційний період характеризувався громадською моделлю підтримки через неформальні механізми міжпоколінної передачі в межах сільської общини та родини, де церковні парафії забезпечували релігійну легітимацію народних практик. Етнографічний період від другої половини XIX століття до початку XX століття ознаменувався появою наукових експедицій та документуванням традицій інтелігенцією і фольклористами як форми опосередкованої підтримки через введення до наукового обігу.

Радянський період від 1920-х до 1991 року демонстрував суперечливу модель державної підтримки через мережу будинків культури та професійних ансамблів при одночасному ідеологічному обмеженні релігійно забарвлених практик. Період державної незалежності від 1991 року й до сьогодні характеризується формуванням комплексної системи інституційної підтримки через офіційне визнання елементів нематеріальної культурної спадщини, проектне фінансування від культурних фондів, міжінституційну координацію, цифровізацію та інтеграцію у культурний туризм.

Висновки. Історична динаміка інституційних і організаційних моделей підтримки святково-обрядової традиції Полісся дає підстави стверджувати про трансформацію від неформальних громадських механізмів до комплексної системи державної та міжнародної охорони нематеріальної культурної спадщини. Традиційна модель підтримки через громаду та церковні парафії забезпечувала автентичність обрядових практик завдяки їх інтеграції у повсякденне життя та релігійний календар, що створювало природне середовище для міжпоколінної передачі культурної інформації. Етнографічний період ознаменувався появою наукового документування як форми підтримки через діяльність численних дослідників, що заклало основу для майбутнього інституційного визнання поліської спадщини. Радянський період характеризувався суперечливою моделлю державної підтримки через створення у 1958 році ансамблю Льонок та мережі будинків культури, що дозволило зберегти елементи традиції в адаптованій формі при одночасному ідеологічному обмеженні релігійних практик. Діяльність академічного сектору забезпечила систематичне документування традицій виселених сіл та створення наукової бази для охорони спадщини. Період державної незалежності сформував багаторівневу систему інституційної підтримки. Сучасна модель поєднує державну підтримку через регіональні центри народної творчості, проектне фінансування культурних ініціатив, цифровізацію через віртуальні музеї та інтеграцію автентичних практик у культурний туризм, що створює економічні стимули для громад підтримувати живу традицію. Перспективи подальшого розвитку пов'язані з поглибленням міжінституційної координації, розширенням міжнародного визнання поліських елементів через внесення до списків ЮНЕСКО, удосконаленням механізмів проектного фінансування та формуванням

комплексних програм передачі традиції молодому поколінню через освіту та культурні індустрії.

Бібліографічний список

- Глушкова, Т.С., Царук, Ю.В., 2017. Формування гастрономічної ідентичності Рівненщини. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*, 2, с.19–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppog_2017_2_5 (дата звернення: 29.09.2025).
- Греченко, В. 2017. *Історія та культура України*: Підручник. Харків : ХНУВС. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf (дата звернення: 29.09.2025).
- Дмитренко, А. 2005. Етнографічні дослідження Волині і Західного Полісся в другій половині XIX – першій третині XX століття: становлення наукової методики. *Етнічна історія народів Європи*, 20, с.15–21. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2005/20/articles/2.pdf> (дата звернення: 29.09.2025).
- Крикун, Ю.С., 2016. Роль духовенства у збереженні культурних традицій Чорнобильського Полісся. *Археологія і давня історія України*, 3, с.265–269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arhdiu_2016_3_33 (дата звернення: 29.09.2025).
- Литовченко, В.В., 2025. Бортництво Полісся: Архаїчна традиція у сучасному вимірі. *Український центр культурних досліджень*. URL: <https://uccr.org.ua/news/bortnytstvo-polissia-arkhaichna-tradytsiia-u-suchasnomu-vymiri/> (дата звернення: 29.09.2025).
- Макарчук, С.А., 2012. *Історико-етнографічні райони України* : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка. URL: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/makarchuk-ist-etno-rayony_2-03-12.pdf (дата звернення: 29.09.2025).
- Нематеріальна культурна спадщина Рівненщини: традиція виготовлення мацика та обряд «водіння Куста». *Агенція сталого розвитку міста*. URL: <https://citydev.com.ua/uk/blog/nematerial-na-kul-turna-spadshina-rivnenshini-tradiciya-vigotovlennya-macika-ta-obryad-vodinnya-kusta> (дата звернення: 28.09.2025).
- Праукраїнські обряди зелених свят – містична зустріч весни з літом. *Вісті Рівненщини*. URL: <https://visti.rovno.ua/news/praukrainski-obryadi-zelenikh-svyat-mistichna-zustrich-vesni-z-litom> (дата звернення: 28.09.2025).
- Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України : Наказ від 12.02.2018 № 105 : станом на 24 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0105734-18#Text> (дата звернення: 29.09.2025).
- Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини : Закон України від 06.03.2008 № 132-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17#Text> (дата звернення: 29.09.2025).
- Рачковська, І., 2024. Обряд водіння Куста як прояв культу померлих на Поліссі. *Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. Філософські науки*, 2 (96), с. 46–57. URL: [https://doi.org/10.35433/philosophicalsciences.2\(96\).2024.46-57](https://doi.org/10.35433/philosophicalsciences.2(96).2024.46-57) (дата звернення: 29.09.2025).
- Рівненський обласний центр народної творчості РОР. *Мандруй Рівненщиною*. URL: <https://rivne.travel/locations/kz-rivnenskiy-oblasnij-centr-narodnoi-tvorcosti-gog-> (дата звернення: 29.09.2025).

- Традиція обряду «Водіння Куста» у селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області. *Автентична Україна*. URL: <https://authenticukraine.com.ua/blog/tradicia-obradu-vodinna-kusta-u-seli-svaricevici-dubrovickogo-rajonu-rivnenskoj-oblasti> (дата звернення: 29.09.2025).
- Ципишев, С.І. 2020. Хлібні вироби поліщуків: технологічний та сакральний-семіотичний аспект: дис.... д-ра філософії. Львів. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsypyshev_Serhii/Khlibni_vyroby_polischukiv_tekhnolohichni_ta_sakralno-semiotichni_aspekt.pdf (дата звернення: 29.09.2025).
- Шпаковська, М.П., Виткалов, С.В. 2024. Соціокультурний потенціал регіону крізь призму нових креативних форм. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб.*, 48, с.442-449. Виткалов, С. 2022. Нові форми роботи обласних центрів народної творчості із внутрішньо-переміщеними особами: досвід м. Рівне. *Волинська газета*, 20 червня, с.5.
- Halaichuk, V., Tsypyshev, S., 2019. Traditional calendar and mode of life customs and rituals of the Eastern Polissia (on field materials from Ripky district of Chernihiv region). *The Ethnology Notebooks*, 149 (5), pp.1305–1330. <https://doi.org/10.15407/nz2019.05.1305> (date of access: 29.09.2025).
- Kmetiuk, T., Toloshniak, N., 2025. Мистецька діяльність Поліського ансамблю пісні і танцю «Льонок». *ART-platFORM*, 10 (2), с. 69–86. <https://doi.org/10.51209/platform.2.10.2024.69-86> (дата звернення: 29.09.2025).
- Semeniuk, L.S., Danyliuk-Tereshchuk, T.Y., 2023. Folk ballads of Volyn and Volynian Polissia in Lesya Ukrainka's and her family members' records: regional specificity of plot and motives. *Transcarpathian Philological Studies*, 2 (28), pp. 204–209. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.38> (date of access: 29.09.2025).

References

- Hlushkova, T.S., Tsaruk, Yu.V., 2017. Formuvannia hastronomichnoi identychnosti Rivnenshchyny. *Psykhologo-pedahohichni osnovy humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ*, 2, pp.19–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppog_2017_2_5 (data zvernennia: 29.09.2025).
- Hrechenko, V., 2017. *Istoriia ta kultura Ukrainy*: Pidruchnyk. Kharkiv: KhNUVS. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf (data zvernennia: 29.09.2025).
- Dmytrenko, A., 2005. Etnohrafichni doslidzhennia Volyni i Zakhidnoho Polissia v druhii polovyni XIX – pershii tretyni XX stolittia: stanovlennia naukovoï metodyky. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, 2005, 20, pp.15–21. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2005/20/articles/2.pdf> (data zvernennia: 29.09.2025).
- Krykun, Yu.S., 2016. Rol dukhovenstva u zberezheni kulturnykh tradytsii Chornobyl'skoho Polissia. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 2016, 3, 265–269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arhdiu_2016_3_33 (data zvernennia: 29.09.2025).
- Lytovchenko, V.V., Bortnyts'tvo Polissia: Arkhaichna tradytsiia u suchasnomu vymiri. *Ukrainskyi tsentr kulturnykh doslidzhen*. URL: <https://uccr.org.ua/news/bortnyts'tvo-polissia-arkhaichna-tradytsiia-u-suchasnomu-vymiri/> (data zvernennia: 29.09.2025).
- Makarchuk, S.A., 2012. *Istoryko-etnografichni raiony Ukrainy*: navch. posib. Lviv: LNU im. Iv. Franka. URL: https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/makarchuk-ist-etno-rayony_2-03-12.pdf (data zvernennia: 29.09.2025).
- Nematerialna kulturna spadshchyna Rivnenshchyny: tradytsiia vyhotovlennia matsyky ta obriad «vodinnia Kusta». *Ahentsiia staloho rozvytku mista*. URL:

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

ВІСНИК

МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

СЕРІЯ: ФІЛОСОФІЯ, КУЛЬТУРОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ
ВИПУСК 30

Редакційна колегія серії:

Відповідальний редактор – д. культурології, проф. Ю. С. Сабадаш
Заступник відповідального редактора (Культурологія) – доц., засл.

прац. культ. України Ю.М. Нікольченко

Заступник відповідального редактора (Соціологія) – д. соц. н., проф.
Н.І. Глебова

Відповідальний секретар – ЗВО ступеня д. філос. за спец.
034 Культурологія Є. С. Горб

Редактор англійських текстів – ст. викладач, доц. О.О. Моргунова

Засновник Маріупольський державний університет

02000, м. Київ, вулиця Преображенська, 6

тел: +380-50-016-72-17 e-mail:

visnykculturology@mdu.in.ua

Web-page: www.visnyk-culturology.mdu.in.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації.

(Серія КВ №17804-6654Р від 24.05.2011)

Тираж 100 примірників.

Видавничий центр МДУ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК №4930 від 07.07.2015